

Bevezetés

Az 1990-ben alapított Kriza János Néprajzi Társaság évkönyvét tartja kezében az olvasó. S ha netalán kétségei vannak afelől, hogy érdemes-e megvásárolnia, az alábbi sorok segíthetik ennek eldöntésében.

Meggyőződésünk, hogy nem lehet túlbuzgónak lennünk a népi kultúra állapotának vizsgálatában. A jelenlegi körülmények között minden szakértelemet, segítő szándékot mozgósítva is csak töredékeit végezhetjük el az időszerű, sürgető feladatoknak. Kortársai, szemtanúi vagyunk a népi kultúra átalakulásának. Az utóbbi évszázadban a társadalom szerkezetében bekövetkezett változások a kultúrát is átszervezték. Az életforma s az ideológia módosulása megingatta, s a működési mechanizmus megbénulása után elemeire tördelte a paraszti kultúra évszázados egységét. Természetesen, anakronisztikus lenne a vészharangok e változás miatti kongatása. A változás, az átalakulás az emberiség s a kultúra történetében természetes, szükséges és állandó jelenség. A népi kultúra sajátossága is éppen ebben rejlik, eltérően a hivatásos művészettől: variatív, indefinit jellegű. Nem a konzervativizmus, hanem a kreativitás, a változatképződés élte évszázadokon át. Rendes körülmények közepette azonban változásának üteme szabályozatlanul is állandó volt. Egy-két emberöltőnyi idő teljes szerkezeti és szemantikai átömlesztésre, átértékelődésre nem került sor. A 20. században, s különösen annak második felében viszont a változás viharos gyorsasággal zajlik, identitás-zavart okozva az egyének és közösségek tudatában.

Nem az értékmérés, hagyományápolás délibábos szándéka hívta életre a Társaságot. Anakronisztikus lenne ilyen feladatot állítani egy tudományág s a művelésére létrejött társaság elé. Az e téren való vizsgálódások számára éppen a népi kultúra állapota fogalmazza meg, írja elő az elvégzendő munkát: a változás, átalakulás regisztrálását, hajtóerőinek, szemantikai egységei érvényesülésének felmutatását. A kultúra szinkrón és diakrón szerveződésének szabály- és törvényszerűségei által válik érthetővé a lezajló folyamat. S e következtetések tudnák helyesbíteni a (laikus és szakmai) köztudat hamis kulturális beállítódásait, meggyőződéseit.

Köztudott, hogy a változások, újítások hullámszerűen gyűrűznek a központból a perifériák felé. Ennek következtében egyes kultúrelemek hosszabban időznek el a peremvidéken. Ezzel magyarázható, hogy a romániai magyar népi kultúrában a paraszti kultúra nem egy eleme ma is funkcionál, esetleg zárvány formában él tovább. Továbbá, egyes lakosságú zónákban az

interetnikus hatások erősen átszínezik az etnikai kultúrát. A romániai magyar néprajzkutatás, helyzetéből adódóan, nem kerülheti meg e sajátos jelenségek vizsgálatának felvállalását. A romániai magyar népi kultúra jellegének, állapotának, a gyűjtési terület, az alkalmazott/alkalmazandó módszereknek a helyzetből adódó sajátossága jelöli ki e kutatások sajátos helyét, szerepét a magyar néprajztudományon belül, valamint a magyar és román néprajzkutatás között.

Az átfogó intézményi hálózatnak és a kutatások egységes irányításának hiánya szabja meg a Társaság és évkönyvének feladatait. Közülük a legfontosabb az elméleti-módszertani tájékoztatás, valamint a terepmunka és a feldolgozás megszervezése és irányítása. Hogy a jelenlegi kapacitással és technikai ellátottsággal milyen mértékben és mikorra véglegesíthetők az első eredmények, azt most, a társaság indulásakor lehetetlen és felesleges jósolgatni. Egyelőre csupán annyit mondhatunk, hogy a munka megkezdődött.

A kötetben található közlemények közzétételét két szempont indokolja. Egyesek kutatási, feldolgozási módszerük miatt tarthatnak számot az érdeklődésre. Másik részüknek az adatgazdagság az erénye. Különösen az utóbbiakkal kapcsolatban tartjuk szükségesnek megjegyezni, hogy elsősorban nem olvasmányoknak szántuk őket. A vidéken élő, dolgozó szakemberek munkáját megnehezítené, lehetlenné tenné az anyag központi adattárban való elhelyezése. Az évkönyvben közzétett anyag az ő munkájukat hivatott könnyíteni.

1990. január

Keszeg Vilmos